

MOJA PRAVA
VAŠA OBAVEZA

Svako dete
**IMA PRAVO DA ŽIVI,
RAZVIJA SE I RASTE**
u porodičnom okruženju.

OSNOVNA NAČELA ŽIVOTA U ZAJEDNICI¹

Svako dete ima svoja prava. Dete sa teškoćama u razvoju ima ista prava na život u porodici, obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, socijalnu zaštitu i profesionalnu orijentaciju kao i ostala deca.

Sva deca sa teškoćama u razvoju treba da žive u svojoj porodici, koja predstavlja prirodno okruženje za rast i dobrobit deteta.

Roditelji imaju primarnu odgovornost za vaspitanje i razvoj deteta. Oni biraju kako će zadovoljiti potrebe svog deteta dokle god se rukovode najboljim interesom deteta.

Iako Srbija ima nisku stopu institucionalizacije dece, deca sa teškoćama u razvoju su prezastupljena na institucionalnom smeštaju. I dalje je preko 600 dece sa teškoćama u razvoju u Srbiji smešteno u rezidencijalne ustanove od kojih neke imaju i preko 350 korisnika. Deca sa teškoćama u razvoju čine samo devet odsto dece na porodičnom smeštaju. Nedostatak usluga u lokalnoj zajednici, isključivanje iz obrazovnog sistema, nedostupnost zdravstvene zaštite, siromaštvo, stigmatizacija i neravnopravan položaj dece sa teškoćama i njihovih porodica vodi razdvajanju porodica i institucionalizaciji.

Načelo najboljeg interesa deteta je od primarnog značaja u svim postupcima koji se tiču deteta. Ukoliko porodica ili pružaoci usluga ne postupaju u najboljem interesu deteta sa teškoćama u razvoju ili ukoliko je dete preživelo zlostavljanje ili zanemarivanje, država mora da zaštiti dete i osigura adekvatne odgovore na potrebe deteta.

Život u instituciji se nikada ne može tumačiti kao najbolji interes deteta. Prevelik broj korisnika ustanove, nedovoljno zaposlenih, neodgovarajući životni uslovi, izolacija i deprivacija kao sastavni elementi institucionalnog smeštaja vode zanemarivanju, zloupotrebi i nasilju

¹ Izrađeno u skladu sa Preporukom CM/Rec (2010) Komiteta ministara Saveta Evrope zemljama članicama o deinstitucionalizaciji i životu u zajednici dece sa smetnjama u razvoju

nad korisnicima. Mnogi izveštaji pokazuju da deca sa teškoćama preživljavaju seksualno, fizičko, psihičko, emotivno nasilje i zloupotrebu od drugih korisnika, zaposlenih i osoba van institucije.

Ukoliko je potrebno da podrška i nega deteta budu organizovani van porodice, svi uključeni akteri moraju da podržavaju održavanje porodičnih veza.

Više od polovine dece i mladih sa teškoćama u razvoju u rezidencijalnim ustanovama u Srbiji potiču iz opština koje su van okruga u kojima se nalaze ustanove. Kako oni uglavnom dolaze iz siromašnih porodica, teško je održavati redovan kontakt i viđanje sa porodicom, srodnicima ili prijateljima. Od ukupnog broja korisnika ustanova u 2014. godini, preko 80% ima srodnike, ali gotovo polovina nema nikakve kontakte sa njima².

Država ima obavezu da porodici pruži podršku za podizanje deteta sa teškoćama u razvoju i da stvori neophodne uslove za usklađenost porodičnog života i radnih obaveza.

Država mora da finansira i obezbedi širok spektar kvalitetnih usluga tako da porodice dece sa teškoćama u razvoju mogu da izaberu uslugu shodno svojim potrebama.

Broj i vrste usluga u zajednici u Srbiji su i dalje veoma oskudne, a svojom strukturom, programima rada i organizacijom, usluge ne odgovaraju na razvojske potrebe dece sa teškoćama u razvoju, posebno dece sa potrebom za intenzivnom podrškom. Ključno je razvijanje usluga u zajednici koje ne održavaju institucionalnu kulturu, već vode društvenom uključivanju dece sa teškoćama u razvoju. Takođe, pluralitet pružalaca usluga i dalje nije postignut u Srbiji, a mnoge usluge nemaju obezbeđen kontinuitet i održivost. Kontinuitet usluga je od velikog značaja za planiranje tranzicionih perioda u životu deteta (od detinjstva do adolescencije, od predškolskog do školskog uzrasta, od škole do odraslog doba).

² Izveštaj o radu ustanova za smeštaj dece i mladih za 2014. Godinu, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd

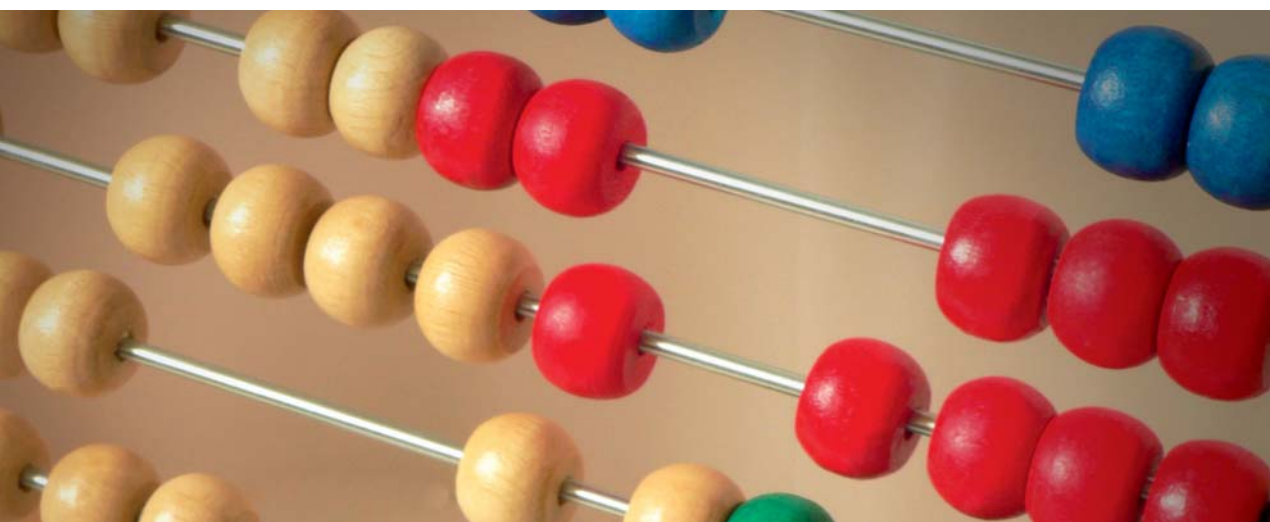
ŽIVOT U ZAJEDNICI I OBRAZOVANJE

Pravo na obrazovanje i život u zajednici su usko povezani i ostvarivanje jednog umnogome zavisi od drugog. Obrazovanje kao osnovno dečije pravo je ključno za razvoj, društveno uključivanje i samostalnost i predstavlja put za sprečavanje institucionalizacije.

Kako bismo obezbedili da život u instituciji ne naruši pripremu za odraslo doba i život u zajednici, osnovno pravo dece koja žive u institucijama i lišena su slobode je pristup obrazovanju³.

Više od polovine dece sa teškoćama u razvoju osnovnoškolskog uzrasta koja su na institucionalnom smeštaju je potpuno isključeno iz obrazovnog sistema u Srbiji.

Prema raspoloživim podacima i izveštajima, nijedno dete sa teškoćama u razvoju u ustanovama za smeštaj dece i mladih sa invaliditetom ne pohađa redovnu osnovnu školu.

³ Kao što je navedeno u izveštaju Specijalnog izvestioca UN za torturu, Huana Mendeza, 5. mart 2015. godine, Generalna skupština UN, Human Rights Council, 28. sesija

INKLUZIVNO OBRAZOVANJE⁴ je:

- a) **osnovno ljudsko pravo** svih osoba sa invaliditetom
- b) **način** punog ostvarivanja prava na obrazovanje, nezamenljiv za realizaciju drugih ljudskih prava
- c) **načelo** koje vrednuje dobrobit svih učenika, poštuje njihovo urođeno dostojanstvo i prepoznaje njihove potrebe i mogućnosti da doprinesu društvu
- d) **proces** koji zahteva kontinuiranu i proaktivnu posvećenost otklanjanju svih barijera koje ometaju pravo na obrazovanje, kao i promenu kulture, javnih politika i prakse redovnih škola kako bi primile sve učenike.

Osnovne karakteristike inkluzivnog obrazovanja su:

- a) **Pristup orijentisan na celokupno obrazovanje:** posvećeni rukovodioci obrazovnih ustanova su ključni za uvođenje i održavanje kulture, javnih politika i prakse inkluzivnog obrazovanja, koje će razvijati kroz podučavanje u učionici i međuljudske odnose, sastanke školskog odbora, superviziju nastavnika, školske izlete, budžetsko planiranje i svaki kontakt sa lokalnom zajednicom ili širom javnošću.
- b) **Pristup orijentisan na celokupnu osobu:** svakom detetu i odrasloj osobi priznaje se kapacitet za učenje bez obzira na prirodu ili stepen invaliditeta. U skladu sa tim, inkluzivno obrazovanje nudi fleksibilan kurikulum, podučavanje i učenje prilagođeno različitim snagama, potrebama i načinima učenja. Prepoznaje neophodnu podršku osobama sa invaliditetom, a za decu podrazumeva i ranu identifikaciju i podršku kako bi dostigli pune potencijale. Takođe, zahteva usmerenost na učenika, a ne na sadržaj tokom planiranja podučavanja i učenja. Kroz obezbeđivanje podučavanja i odgovarajuću podršku, inkluzivno obrazovanje je posvećeno ukidanju segregacije u i van

⁴ Preuzeto iz nacrtu Opšteg komentara o pravu na inkluzivno obrazovanje, Komiteta za prava osoba sa invaliditetom

obrazovnog okruženja, koja je po definiciji diskriminatorna. Drugim rečima, obrazovni sistem ima obavezu da obezbedi personalizovane odgovore na obrazovanje, a ne da očekuje od učenika da se uklopi u sistem.

- c) **Podrška učiteljima:** svi učitelji, nastavnici i drugo osoblje u obrazovnim ustanovama imaju obezbeđene obuke kako bi stekli ključne vrednosti i kompetencije da odgovore na inkluzivno podučavanje. Ovakva inkluzivna kultura obezbeđuje podržavajuće okruženje u kojem su nastavnici i učenici osnaženi da rade zajedno kroz saradnju, interakciju i rešavanje problema.
- d) **Poštovanje i vrednovanje različitosti:** svi učesnici u obrazovnom procesu su ravnopravni u skladu sa njihovim različitostima ne samo na osnovu invaliditeta nego i na osnovu uzrasta, pola, etničke pripadnosti, rase, jezika, zdravstvenog stanja, ekonomskog statusa, religijskog opredeljenja i načina života. Svi učenici treba da imaju osećaj da su vredni, poštovani, uključeni i saslušani. Razlike između učenika i osoblja se posmatraju kao vredan resurs.
- e) **Okruženje koje podržava učenje:** inkluzivno obrazovanje mora da stvori okruženje u kojem se svako oseća bezbedno i udobno, a posebno je važno uključivanje samih učenika u izgradnju pozitivne školske zajednice.

- f) **Prepoznavanje partnerstava:** društva učitelja, učenika, učeničke federacije, organizacije osoba sa invaliditetom, školski odbori i timovi, udruženja roditelja i nastavnika i druge školske grupe moraju biti osnaženi za bolje razumevanje invaliditeta. Uključenost roditelja i zajednice mora se posmatrati kao dobit, odnosno kao resurs i snaga koja doprinosi razvoju inkluzivnog obrazovanja. Važno je prepoznati da je veza školskog okruženja i šire zajednice put ka stvaranju inkluzivnog društva.
- g) **Praćenje kao kontinuiran proces:** sprovođenje inkluzivnog obrazovanja moramo redovno pratiti kako bi obezbedili da nema segregacije ili integracije – modela drugačijih i suprotnih inkluziji. U proces praćenja moramo uključiti osobe sa invaliditetom, decu, kao i roditelje dece sa teškoćama kada je to moguće, kako bi sistemi bili transparentni i odgovorni.

Proces reformi i unapređenja života u zajednici i obrazovanja često nailaze na otpore promenama i ustaljenim načinima rada. Potrebna je jasna opredeljenost državnih aktera za deinstitucionalizaciju i razvoj inkluzivnog obrazovanja kroz kontinuiran rad na razbijanju predrasuda i uklanjanju barijera.

Svi pojmovi u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koje se odnose.

Projekat „Deca sa smetnjama u razvoju u rezidencijalnim ustanovama kao žrtve višestruke diskriminacije“ realizuje Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S u partnerstvu sa Inicijativom za inkluziju VelikiMali i u saradnji sa Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti. Cilj projekta je doprinos borbi protiv diskriminacije dece sa teškoćama u razvoju u obrazovnom sistemu.

MDRI-S

www.mdri-s.org

**DISABILITY RIGHTS
INTERNATIONAL**

VelikiMali

**POVERENIK ZA
ZAŠTITU
RAVNOPRAVNOSTI**

Projekat finansira Evropska unija kroz program Civil Society Facility 2013.

Sadržaj predstavlja odgovornost Inicijative za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S i ne odražava stavove i mišljenja Evropske unije.

Brošura nastala uz podršku Mreže prijatelja inkluzivnog obrazovanja.

**MREŽA PRIJATELJA
INKLUZIVNOG OBRAZOVANJA**